

ברכות יד. (ש8) עד טו. (המשנה)

ביאורי מושגים

ימים שהיחיד גומר בהם את ההלל - בראשי חודשים ובימים 2-7 של פסח אין קוראים הלל שלם אלא בדילוג.
 הגמרא בערכין מסבירה שראש חודש לא נקרא מועד כיוון שאינו קדוש מהלילה אלא רק מהיום (לכן השוכח יעלה ויבוא בערב ר"ח לא חוזר) בפסח נאמרו כמה נימוקים - 1. אין שוני בקרבנות, 2. בגלל הפורענות של מצרים - 'מעשה ידי טובעים בים',
ברכה על הלל מדולג - הראשונים נחלקו האם יש לברך על הלל מדולג (עיי' תוס' אצלנו בהרחבה) להלכה - האשכנזים מברכים והספרדים לא.

אין לעשות עיסוקים או לקפוץ להגיד שלום - לפני תפילת שחרית.

ר' אמי: אדם שקיבל על עצמו תענית יכול לטעום בה עד שיעור רביעית.

ר' חייא: ניתן להפסיק בהלל כדי לומר שלום, רבה: בהלל שלם - פוסק בין פרק לפרק, בהלל מדולג - פוסק גם בתוך הפרק.

וכל המתפלל ואחר כך עושה את סידורי - הקב"ה עושה לו את הסידורים!

הלכות ה' א-להיכם אמת'

- הלכה כר' יהודה הסובר שבין פרשת ציצית ל'אמת' נחשב בין הפרקים.
- נחלקו האמוראים האם יש לומר פעמים אמת (ה' א-להיכם אמת' ואחר כך 'אמת ויציב), או שמספיק פעם אחת.
- עקרונית אין חובה לקרוא פרשת ציצית בלילה אבל אם התחיל לומר אותה חייב לסיים.

ר' יוסף: מנהג משובח יש בארץ ישראל - הם מתחילים מ'דבר על בני ישראל ואמרת אליהם... ואז הם מדלגים ל'ה' א-להיכם אמת'.
 אביי: זה מנהג רע - שהרי אם התחיל את הפרשה חייב לסיימה.
ר' פפא: הם סוברים ש'ואמרת אליהם' זה לא נקרא להתחיל (רק כשאומר 'ועשו להם' זה התחלה).

מסקנת אביי: הכי טוב - להתחיל את פרשת ציצית ולהמשיכה - כך גם לא מפסיקים באמצע וגם אומרים אמת ואמונה.

ר' חייא בר רב: אם אמר ה' אלהיכם - חייב לומר 'אמת' אם לא אמר ה' אלוהיכם' לא חייב לומר אמת (ובתנאי שיזכיר עניין יציאת מצרים בדרך אחרת).

ברייתא

פרשת 'שמע'
 נקבעה ראשונה:
 כי יש בה ללמד
 ללמוד ולעשות.

פרשת 'והיה אם
 שמוע' נקבעה
 שניה: כי יש בה
 ללמוד ולעשות.

בפרשת ציצית: יש רק לעשות.

רשב"י
 הביא
 הסבר
 נוסף:

ציטוט מהמשנה

פרשת 'שמע' נקבעה ראשונה:
 כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים,
 ואחר כך יקבל עול מצוות.
 פרשת 'והיה אם שמוע' נקבעה שניה:
 כיוון שהיא נוהגת גם בלילה.

החובה לקבל עול מלכות שמים לפני קבלת מצוות תקפה רק לגבי הקריאה לגבי המעשה:

חובה להניח תפילין לפני ק"ש.

כל הקורא ק"ש ללא תפילין:
עולא: כאילו מעיד עדות שקר,
ר' יוחנן: כאילו הקריב עולה בלי מנחה, וזבח בלי נסכים.

הלכות נטילת ידיים לק"ש ותפילה

1. יש ליטול ידיים לפני ק"ש ותפילה.
2. בדיעבד ניתן להסתפק בניקוי הידיים בכל דבר המנקה.
3. לגבי ק"ש (שזמנה קצוב) אסור לתור הרבה עבור מים מחשש שיעבור הזמן.
4. לגבי תפילה (שזמנה ארוך יותר) יש לתור 4 מילים בכיוון ההתקדמות ומיל אחד לא בכיוון ההתקדמות.

ברכות טו. (המשנה) עד טז. (המשנה)

ביאורי מושגים

מגילת סוטה – אישה נשואה שהתייחדה עם גבר אחרי שהזהרה ע"י בעלה לא להתייחד עימו מוגדרת אישה סוטה. בעלה מביא אותה לבית המקדש יחד עם קרבן מנחה, במקדש לוקחים מים קדושים שמים שם מעפר המשכן וטובלים שם את מגילת הסוטה. אם הסוטה לא מודה שנטמאה – היא שותה מהמים הקדושים. אם היא נטמאה – המים הקדושים גורמים לה לנפול ירך ולצבות בטן. אם היא לא נטמאה – המים הקדושים מברכים אותה והיא יולדת יותר ממה שילדה עד כה. התנאים נחלקו מה כתוב במגילה – האם את כל מה שכתוב בפרשה (ר' יוסי) או רק את האזהרה והקללות (ר' מאיר) או רק את הקללות (ר' יהודה)

המשנה

1. הקורא ולא השמיע לאוזנו: ת"ק: יצא, ר' יוסי: לא יצא,
2. הקורא ולא דיקדק באותיות: ר' יוסי: יצא, ר' יהודה: לא יצא,
3. הקורא לא לפי הסדר: לא יצא,
4. הקורא והתבלבל: יחזור להיכן שטעה

בשתי המחלוקת
הלכה כמיקל.

ב'לא השמיע'
יוצא ידי חובה רק
בדיעבד.

טעמו של ר' יוסי: 'שמע'
– השמע לאוזניך.

ר' יוסף: המח' היא רק
בקריאת שמע.
בשאר המצוות מודה ר'
יוסי שבדיעבד אין חובה
להשמיע.

הבריות הדנות בעניין

1. ברכה על תרומה – חרש שאינו שומע לא יתרום ואם תרם מועיל.
ניתן להבין או כשיטה מס' 3 (אם הוא מכשיר בדרבנן דיעבד) כשיטה מס' 2
2. ברכת המזון – לא יברך בלי להשמיע ואם ברך יצא. ניתן להבין כשיטה מס' 2
3. קריאת מגילה – לא ברור האם חרש פסול לקריאה גם בדיעבד או רק לכתחילה.
אם פסול בדיעבד – כשיטה מס' 3 (אם הוא סובר שגם בדרבנן לא יצא בדיעבד),
אם כשר בדיעבד – כשיטה מס' 3 (אם הוא מכשיר בדרבנן דיעבד) או כשיטה מס' 2.

הדעות השונות בעניין קרא ולא השמיע לאוזנו

1. ר' מאיר (ואולי גם ר' יהודה): מותר לכתחילה,
2. ר' אלעזר בן עזריה (ואולי גם ר' יהודה): יצא רק בדיעבד,
3. ר' יוסי: לא יצא ידי חובה.

האמוראים נחלקו האם לשיטת ר' יוסי בדין
דרבנן יצא ידי חובה בדיעבד,

היקשים

1. הוקש רחם לשאול – ללמדך שכשם שיוצאים מהרחם כך יוצאים מהשאול – מכאן לתחית המתים מן התורה,
2. הוקשו אהלים לנחלים – ללמדך שכשם שהנחל מטהר כך גם לימוד התורה באהלים מטהר.

הלכות ק"ש

1. 'ולמדתם – שיפריד בין מילים שבהן הסימיות והראשית מתחברות – למשל – 'על לבבך' – כל המפריד כך מצננים לו את הגיהנום,
2. דיני בלבול:
אינו יודע היכן הוא בפרשיה – חוזר לתחילת הפרשיה,
אינו יודע איזה פרשיה סיים – חוזר לתחילת הפרשיה השניה,
אינו יודע האם הוא ב'כתבתם' של שמע או של והיה אם שמוע – חוזר לזה של שמע.
ואם כבר אמר 'למען ירבו ימיכם' – חוזר לאמת ויציב – חזקה שלא התבלבל עד לשם.

ברכות טז. (המשנה) עד יז. (שפ מהסוף)

ביאורי מושגים

תפילת פועלים – המדרש (פרשת בשלח) קובע שהגזול את חבירו אין תפילתו נשמעת. לכן חכמים נזהרו מאוד שפועלים המתפללים לא יגזלו בתפילתם את זמנו של בעה"ב ובכך יצא שכרם בהפסדם!

משנה

האומנים הנמצאים בראש האילן או הנדבך:
יכולים לקרוא שם קריאת שמע אבל לא להתפלל,

חתן פטור מקריאת שמע,

ר' גמליאל קרא בלילה הראשון של נישואיו, לתלמידיו הסביר שאינו מוכן לבטל ממנו קבלת עול מלכות שמים.

הערות:

1. פועלים (המחוייבים למעביד) הנמצאים במקום נוח (עץ תאנה למשל) יכולים גם להתפלל שם.

2. בפרשיה הראשונה יש להפסיק ממלאכה ולהתכוון, בשניה יש להמשיך בעבודה תוך כדי.

כדי ליפטר מק"ש צריך למלא שני תנאים:

1. עוסק במצוה – שנאמר 'בלכתך בדרך' – כשאתה הולך בהליכה שלך ולא של מצוה,
2. להיות טרוד.

נדחה – אם ברייתא א' היא לשיטת ר' יהושע היה עליה לאפשר לכולם להתפלל מעין 18 ולא רק לפועלים!

תירוצ' א': זוהי מח' תנאים. ברייתא ב' היא לשיטת ר' גמליאל שסבר שאין להתפלל מעין 18, ברייתא א' היא לשיטת ר' יהושע שסבר שניתן להתפלל מעין 18.

סתירה בין ברייתות:

ברייתא א' קובעת: פועלים המתפללים מתפללים מעין 18,

ברייתא ב' קובעת: פועלים המתפללים מתפללים 18 מלא,

חיזוק לתירוצ':

גם לגבי ברכת המזון יש הבדל בין שני סוגי הפועלים. כשבעה"ב משלם – לא מברכים לפני ומברכים רק 2 ברכות אחרי

תירוצ' ב': ההבדל בין הבריתות תלוי במי משלם על ההפסקה. אם בעל הבית משלם – מתפללים קצר, אם זה על חשבון הפועלים – מתפללים ארוך.

משנה

מקרים נוספים שבהם חרג ר' גמליאל מהכללים:

1. רחץ בלילה שמתה אשתו – כיוון שהיה איסטניס,
2. קיבל תנחומים על טבי עבדו – כיוון שטבי היה כשר,

האם כל חתן רשאי להחמיר ולקרוא שמע:
ת"ק: רשאי, ר' שמעון בן גמליאל: לא רשאי

ר' גמליאל סבר שאבלות לילה ראשון היא מדרבנן. וחכמים לא גזרו במקום צער גדול.

תנחומים על עבדים:

ר' גמליאל ור' יוסי: על כשרים מקבלים תנחומים, חכמים: אין מקבלים תנחומים על שום עבד.

פתגמים חשובים של חכמים

1. חכמי יבנה: אני, הלומד בישיבה, בריה וחברי, העובד בשדה, בריה – שמא תאמר אני מרבה והוא ממעיט – אחד המרבה ואחד הממעט ובלבד שיכוון ליבו,
2. רבא: תכלית החכמה – אם הי אבאה יחד עם מעשים טובים ותשובה – אחרת התלמיד יתפוס גובה ויבעט באביו, אימו ורבו.

ברכות יז. (שפ מהסוף) עד יח. (שו בבינוניות)

ביאורי מושגים

שורת המנחמים – עם סיום הטמנת המת באדמה עומדים הציבור בשתי שורות והאבלים עוברים ביניהם. כשהאבלים חולפים על פני הציבור אומר להם הציבור מילות נחומים.

כל השבעה יש תנחומים למת אולם שורת המנחמים נתפסת כסיום ההלוויה ותחילת התנחומים. בסיומה חולצים האבלים את מנעלם ומתחילים בניהוג אבלות. (עד הם לא מוגדרים אבלים אלא אוננים)

תירוצ' א': יש להפוך את הגירסא. ולהתאים כך את השיטות

תירוצ' ב': כולם חוששים ליהורא

חכמים - מתירים נקודתית בחתן כיוון שהמעשה לא בולט וחריג,

רשב"ג - מתיר נקודתית בט' באב כיוון ששם לא ניתן לדעת האם נמנע ממלאכה כיוון שהוא מובטל

משנה בפסחים

במקום שנהגו לעשות
מלאכה בט' באב – האם
יכול כל אדם להחמיר:
ת"ק: רשאי,
רשב"ג: לא רשאי

סתירה
בדעות
התנאים

ציטוט מהמשנה

האם כל חתן רשאי
להחמיר ולקרוא שמע:
ת"ק: רשאי,
רשב"ג: לא רשאי

פרק שלישי

המשנה

אדם שמתו מוטל לפניו:
פטור מק"ש, תפילה, תפילין ומכל המצוות שבתורה.

מלווי המת והמנחמים:
הנושא מיטה והיא צריכה לו – פטור מק"ש,
הנושא מיטה והיא אינה צריכה לו – חייב בק"ש, ופטור מתפילה

גמר לסחוב והצטרף לשורת המנחמים:
רק אם יכול להספיק לגמור עד שיגיע לשורה - יתחיל,
שורת המנחמים: הפגמים – פטורים, החיצוניים –

שנים שומרים על מת:
יעשו תורנות, כל פעם
אחד ישמור והשני
יקרא ק"ש.

את מי מקיף הפטור:

1. מי שמת לו מת,
2. מי ששומר על מת,
3. מי שנמצא ב4 אמותיו של מת/קבר.

ברייאתא

אדם שמת לו מת שעדיין לא נקבר:
לא אוכל בשר, לא שותה יין, לא מברך, לא מזמן,
לא מצטרף לברכה, לזימון ולתפילה. ופטור מכל המצוות שבתורה.
מת המת בשבת:
ת"ק: מתנהג כרגיל, אסור רק בשמיש המיתה.
רשב"ג: מותר אפילו בתשמיש המיטה.

הלכות כבוד המת

1. אין לסוחבו דרך בזיון - מתחת לאוכף,
2. הרואה לווייה חייב ללוות עימה את המת,
3. אין להוציא ציציות בבית הקברות משום לעג לרש.

ואם אין ברירה וחושש שאחרת יבזהו – מותר (וכן הדין לגבי ספר תורה)

אמנם כתוב - 'המתים אינם יודעים' – אבל שם הכוונה לרשעים הקרויים עוד בחייהם מתים!

ברכות יח. (שו בבינוניות) עד יט: (ש4)

ביאורי מושגים

תנורו של עכנאי – לא כל חפץ מקבל טומאה. כדי לקבל טומאה צריך להיות 'כלי'. שברי כלים אינם טמאים ואינם מקבל טומאה.
 התנאים נחלקו מה דין תנורו של עכנאי – תנור העשוי רצועות רצועות. האם מתייחסים אליו כיחידה אחת (ואז הוא מקבל טומאה כיוון שאינו נחשב שבור) או שהוא מוגדר כאוסף של שברים (ואז אינו מקבל טומאה כיוון שאינו כלי)
 ר' אליעזר חלק על חבריו וטען שהוא נחשב כשברי כלים ואינו מטמא.

אבוב דשמואל

אבוב דשמואל היה נזהר ומגן על ממון היתומים
 הוא היה שם משני צידיו של ממון היתומים
 את מטבעותיו כדי שאם משהו יאבד או ינזק יהיה זה כספו ולא כסף היתומים!

הקשר של המתים לעולמנו

1. האמרואים הסתפקו בשאלה האם המתים יודעים מה קורה בעולמנו,
2. ר' יצחק: 'המספר אחרי המת כאילו מספר אחר האבן' – המתים או שאינם יודעים על מה שנאמר בעולמנו, או שיודעים ולא אכפת להם.

אביי: לעולם אל יפתח אדם את פיו לשטן – לא ידבר על אסון שלא קרה

כל זה רק במילי דשמיא.
 בדברים שבין אדם לחברו עד שאינו מחזיר ממי שלקח אין משמעות לתשובה.

אם ראית בערב תלמיד חכם שחטא - אין ספק שעד הבוקר הוא כבר עשה תשובה

3 המקרים המפורשים

1. עקביא בן מהללאל - טען ששמעיה ואבטליון השקו גיורת כיוון שהם עצמם היו גרים,
2. אלעזר בן חנוך - זלזל בנטילת ידיים,
3. וחוני המעגל - עקרונית היה ראוי להתנדות כיוון שהגיס דעתו כלפי מטלה

ריב"ל: במשניות מופיעים 24 מקרים שבהם בי"ד מנדים על כבוד הרב,

ר' אלעזר: אני מצאתי רק 3!

ריב"ל: אכן מפורש רק 3 מקרים אבל ישנם מקרים נוספים שניתן להבין בהיסק שגם עליהם מנדים.

בבריתות מפורשים שני מקרים נוספים:

1. ר' אליעזר - תנורו של עכנאי,
2. תודוס איש רומי - האכיל את יהודי רומי גדי צלוי בערב פסח.

קריאת שמע ולווית המת

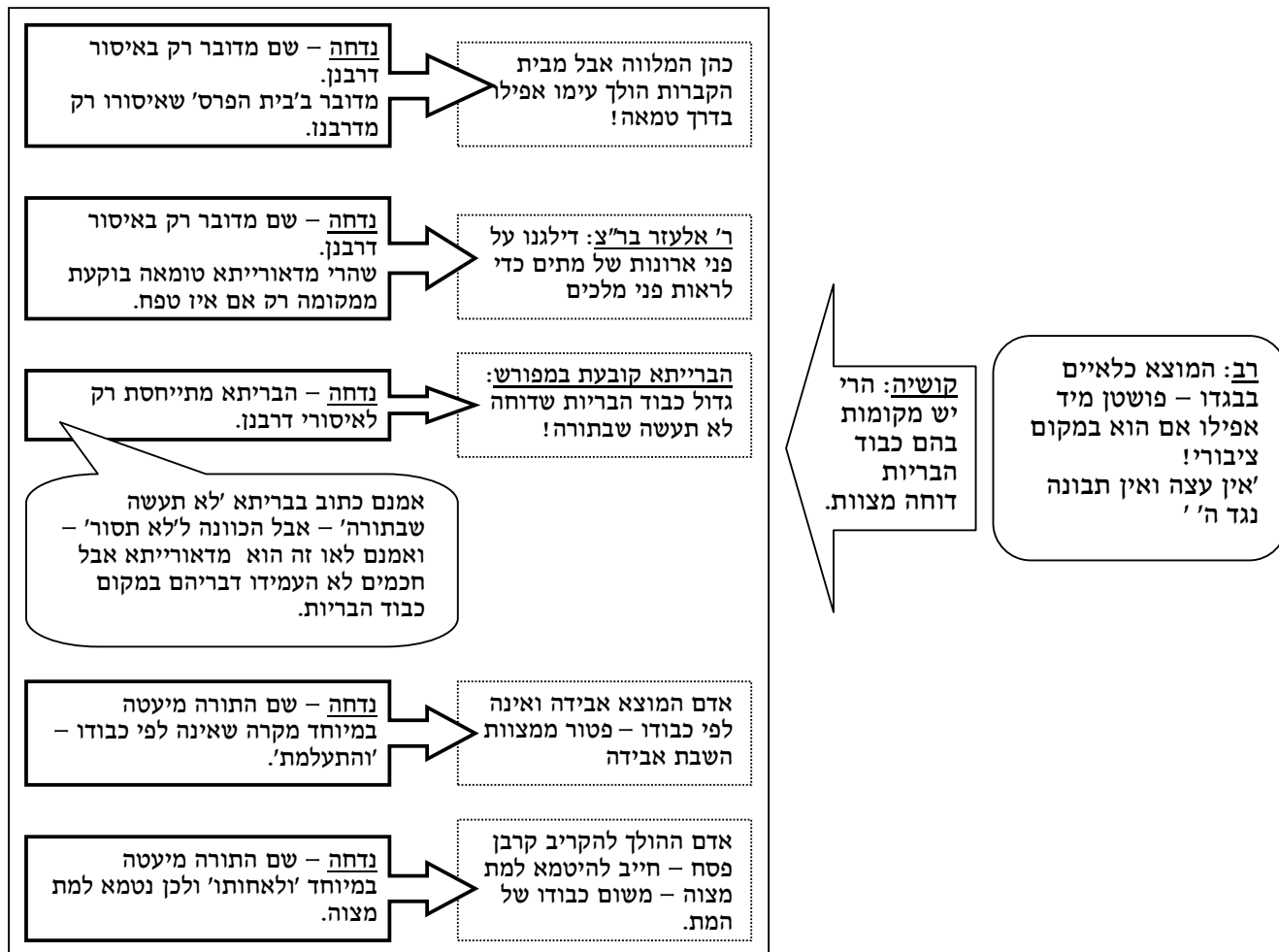
1. אין מתחילים הלוויה סמוך לזמן קריאת שמע, ואם התחילו אין מפסיקים לקריאת שמע,
 2. אם המלווים יכולים להספיק לקרוא אפילו פסוק אחד עד שהם מגיעים לשורת המנחמים – שיקראו,
 3. בזמן ההספד – אם המת נמצא – נשמטים אחד אחד וקוראים, אם הוא לא נמצא כולם (חוץ מהאבל) קוראים את שמע,
 4. השורה הרואה את המת פטורה מק"ש, ושאינה רואה – חייבת.
- ר' יהודה: מי שבא לראות את ההלויה מתוך סקרנות – חייב בקריאת שמע.

ואם הנפטר אדם חשוב, כר' יוסף, מוציאים גם בשעת ק"ש.

ברכות יט: (4ש) עד כ: (המשנה השנייה)

ביאורי מושגים

'ארונות של ר' צדוק' – הרמב"ם (ולפי שיטתו הסברנו בסיכום) מסביר כי טומאת אדם הנוגע בארון היא מדרבנן ולכן התירוה מטעם כבוד הבריות.
 התוס' סבור כי מדובר כאן בטומאת דאורייתא של 'גולל ודופק'. אלא שלא הזהירו כהנים על כל טומאה דאורייתא, אלא רק על חלק מהטומאות. גולל ודופק אינו נכלל ברשימה כפי שאינו נכלל גם ברשימת הטומאות שנזיר מזהר אליהן.
 תוס' מתבססים על ההנחה (המקובלת על הכל) שכהנים לא מוזהרים על טומאת מת אלא על קירבה למת. בדרך כלל הדברים באים יחד אבל לא תמיד!

למרות שדורות האמוראים המאוחרים למדו תורה יותר מהדורות הקדומים לא נעשו להם נסים כמוהם.
 הטעם לכך הוא שלא היתה להם את מסירות הנפש שהיתה לדורות הראשונים!

רבינא: האם חיוב נשים בברכת המזון הוא מהתורה או מדרבנן?

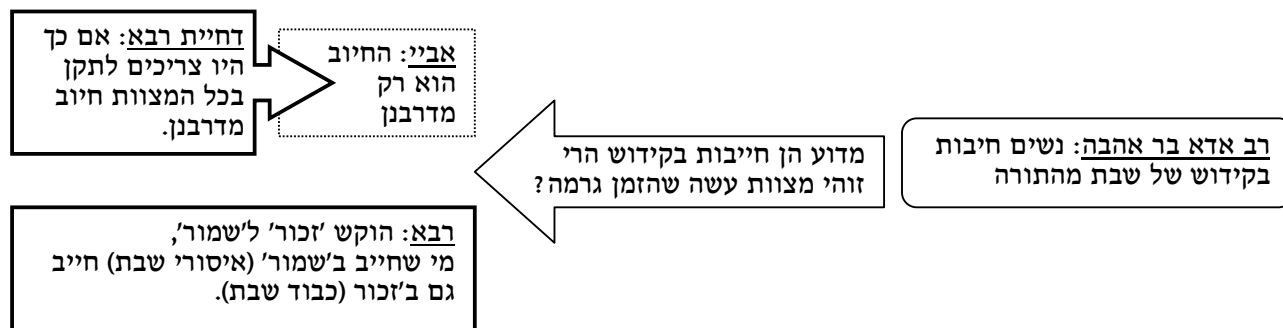
נפ"מ: האם יכולות להוציא ידי חובה גברים.

אמנם הבריתא קובעת שעקרונית אישה יכולה לבדך לבעלה.

אבל ייתכן ששם מדובר כשלא אכל שיעור שביעה ולכן חייב רק מדרבנן (ולכן אישה יכולה להוציא אותו ידי חובה)

משנה

נשים, עבדים וקטנים שהגיעו לגיל חינוך: פטורים מ: ק"ש, ותפילין, חייבים ב: תפילה, ברכת המזון, ומזוזה.

המלאכים לבורא: מדוע אתה נושא פנים לבני ישראל והרי כתוב -
'אשר לא ישא פנים
הבורא למלאכיו: בגלל ההידור שלהם במצוות - גם היכן שלא צוו.

ברכות כ: (המשנה השניה) עד כא: (ש7 מסוף הצרות)

ביאורי מושגים

בעל קרי בסיני – לפני מעמד הר סיני הזהיר משה את בני ישראל לא לבוא אל אישה במשך שלושה ימים. מכאן למדו חז"ל שני דברים:
 1. מעבר להיותו של בעל קרי טמא, יש בו בעיה נוספת, עצמאית, בעיה הפוגעת בקדושתו, אישה יכולה לפלוט שכבת זרע עד 3 ימים אחרי התשמיש. (לכן הם נאסרו 3 ימים בתשמיש)
 2. אישה יכולה לפלוט שכבת זרע עד 3 ימים אחרי התשמיש.

המשנה

בעל קרי
 ק"ש - מהרהר בליבו ואינו מברך לא לפניה ולא אחריה,
 ברכת המזון – מברך רק אחרי,
 ר' יהודה: מברך לפני ואחרי.

מדוע מהרהר ולא מברך:

רבינא: הרהור כדיבור דמי, לכן יוצא ידי חובה בהרהור.
רבינא: הרהור לאו כדיבור דמי, לכן לא יוצא ידי חובה בהרהור.
 בכל זאת מהרהר כדי לא לפרוש מהציבור.
 כיוון שמצאנו במתן תורה שדיבור נאסר בבעל קרי.

בחייבי דרבנן (כמו תפילה) אין חובה להרהר כדי לא לפרוש מהציבור.

ר' יהודה – המקור מהתורה לברכות הללו:

ברכה אחרי המזון: 'ואכלת ושבעת (ואחרי זה) וברכת',

ברכה לפני לימוד התורה: 'כי שם ה' אקרא (ועוד לפני זה) הבו גודל לא-לוהינו'

ר' יוחנן: יש לברך אחרי לימוד תורה (ק"ו מברכת המזון) וכן לפני המזון (ק"ו מברכת התורה)

הגמרא: לא נכון!

א. מהמשנה מוכח אחרת,
 ב. לכל אחת מהברכות יש מאפיין שאין בשניה: במזון – הנאה, בלימוד תורה – חיי עולם.

טעמו של ר' יהודה:

1. אביי: ר' יהודה מודה כמובן שיש חיוב 'ודברת בס'... בשכב ובקומך'. אלא שחיוב זה אין חובה לקיימו דווקא בפסוקי ק"ש. ניתן לקרוא כל פסוק מהתורה!

2. יסוד החיוב של ברכת גאולה הוא בהזכרת יציאת מצרים. אם קרא ק"ש קיים את החיוב מהתורה.

ר' יהודה: חיוב ברכת גאולה הוא מהתורה – לכן אם מסופק חוזר ואומר, חיוב ק"ש הוא מדרבנן – לכן אם מפסופק לא חוזר ואומר,

ר' אלעזר: חיוב ק"ש הוא מהתורה – לכן אם מסופק חוזר ואומר, חיוב תפילה הוא מדרבנן – לכן אם מסופק לא חוזר ואומר,

ר' יוחנן: גם בתפילה יחזור – 'ולואי ויתפלל אדם כל היום'.

1. התפלל וראה ציבור המתפללים או שהתחיל בטעות להתפלל פעם נוספת – לא יתפלל (אלא אם כן יש לו מה להוסיף בתפילתו),

2. התחיל ברכת יום חול בתפילת עמידה של שבת – יסיים את הברכה.

למרות שבסעיף 1 קבענו שאין להתפלל תפילה מיותרת, בסעי' 2 המצב שונה:

זאת משום שבשבת עקרונית ניתן לברך ברכות יום חול, רק שמשום טורח הציבור קיצרו אותם.

